

nebo Vávra — neboť jen tato jména byla obhájcem obžalovaného vyslovena.«

Právní zástupce »Vaterlandu« replikoval zase jen v ten smysl, že charakteristika inkrimovaného dopisu nehodí se na Sabinu, že jest příliš všeobecná a mohla prý se rovněž tak hoditi na dra. Riegra, Palackého nebo Sladkovského. Mimo jiné poukázal také k tomu, že nejen svědkové, ale i některé časopisy Sabinu vychvalují a a doložil: »Podivno, že přes to vše jest Sabina chud. Nemá-li národ tolik, aby mohl velkého muže toho podporovati, nestojí národ ten za nic, a nebo není pravda, co bylo o Sabinovi mluveno.«

Dr. Čížek odmítl urážky, jež byl — Čech dr. Dostal vmetnul v tvář národu českému. »Nejdříve,« pravil, »musí býti zodpověděna otázka, zdali o národ zasloužili mužové podpory také příjmou. Známoť, že zrovna tak u Němců, jako u Francouzů nebo Angličanů jest mnoho velkých mužů, kteří žijí v bídě a přece almužny nepřijmou« ... Ku konci pak dr. Čížek prohlásil, že proces ten stal se záležitostí národní vůbec a proto že nemohl se Sabina spokojiti pouhým odvoláním, jež mu bylo redakcí »Vaterlandu« nabízeno, a to tím méně, poněvadž osoby, které jsou s »Vaterlandem« ve spojení, Sabinovi psaly, aby od žaloby upustil, jinak že budou z toho »skandály«. Oprotiv těmto hrozbám nemohl a nesměl Sabina od žaloby ustoupiti, aby se neřeklo, že se vyhýbá »skandálům«, jimiž mu vyhrožováno.

Porotci, kterýmž dány dvě otázky, odpověděli na obě (osmi hlasy proti čtyřem) kladně, následkem čehož obžalovaný redaktor »Vaterlandu« K. N. Perger uznán vinným přečinem uražení na cti a (poněvadž Sabina žádal za trest nejmírnější), odsouzen do tuhého dvakrát 48hodinnou samovazbou zostřeného vězení na dva měsíce, ku ztrátě 150 zl. z kauce a k náhradě soudních útrat v částce 482 zl.

Sabina vrátil se s přátely svými do Prahy úplně rehabilitován.

(Dokončení)

D e k a d e n c e .

Napsal F. V. Krejčí.

(Dokončení.)

Až dotud zdržovali jsme se jen na samém zevnějším povrchu dekadence, pozorující toliko literární formu, do níž své vnitřní stavy duševní dítly a usnadnilo již předem hledání zvláštních rysů, vyznačujících její literární obsah, materiální i psychologický, i plynoucí z něho závěry pro druh a zvláštnosti výsledních dojmů, jimiž dekadentní umění působí. Materiálním obsahem rozumím udaje a poměry prostorové i časové, fakta děje, výběr dob a míst, jaký se v obsahu literárního díla jeví. Psychologický obsah je sklad idejí, citů, vjemů, snah atd., jež tam autor uložil, aby jisté zamýšlené stavy u čtenáře vyvolal. Každému, kdo zná i z nejpovrchnějšího pohledu literaturu dekadentů, je patrné, že se při ní — zvláště již proto, že je převážně lyrickou — jedná daleko více o obsah druhý než prvý. Onen může se týkati skoro jen románu a dramatu, a těmi není dekadence právě bohata. Ale k jistým charakteristickým poznatkům můžeme i zde dospěti. V souhlasu totiž s tím, co řečeno o dekadentním slovníku a terminologii, ukazuje se zase, že konstrukce dějová i určení místní a časová jsou diktována snahou po neobyčejnosti a novosti. Naznačené krajní póly i zde se jeví: v dekadentních románech neb dramatech jsme buď ve světě raffinovaného komfortu anebo temného hnusu a zla (ale ne vulgárního — třeba sebe zvrhlejšího, ale jen když jemného a raffinovaného). Nejrady se i zde protivy stýkají a proplétají: zevnější komfort a lesk jemné kultury bývá pláštíkem, pod nímž víří perversní zločiny (na příklad Bahrova »Mutter«), nebo hrůzné, pološílené stavy (Poe-ho novelly) a všechn ten líný a měkký komfort jest postaven jako

vhodná stafáž, a nejen to: jako pravé ústředí determinující osoby, které se v něm pohybují. Toto okolí, lehce přítulné, plné kouzelných polosvětél, mdlých parfumů, a raffinovaných umělostek lichoří jejich předrážděné smyslnosti a žízni po rozkoších, ničí v nich myšlénku a vůli a zužuje jejich život na pouhé vegetování v nervových sensacích, stále znovu a znovu uměle připravovaných a oživovaných. A prostřed tohoto luxu sjíždí duch a tělo hrdin po hladkém strázu rozkladu a úpadku (typickou figurou je zde Huysmansův Des Esseintes v románě *Au rebours*). Hrdinové dekadentů nejsou lidé přirozené rovnováhy všech sil, nýbrž označují se vždy jednostranně až do luxu vyvinutým rozvojem jedné schopnosti — buď analyzujícího rozumu aneb zas nervové sensitivnosti. Bývají to nejjemnější lidské květiny, vyrostlé v nepřirozeně teplém ovzduší sklenníků, t. j. přesycené, nahromaděné kultury. Květy jejich — intelekt, cit — jsou nádherné, velké, exotické, opojné vůně, ale jejich kmen — vůle, mravní energie — jest zakrnělý, zlomený, seschlý. Přemíra analýze a citlivosti udusila v nich schopnost něco chtít, zlomila jejich vůli a učinila je hříčkou okamžitých nálad a nekonečného kolísání mezi úmyslem a činem (Arne Garborg: *Znavené duše*). Na dalším stadiu líčí dekadence organismy po násilném, nepřirozeném, jednostranném vypjetí sil zřícené, degenerované nejen duševně, ale i tělesně, lekane bez přestání svými vlastními fantómy a potácející se na hranicích šílenství — Jinde, kde se básníkovi zdá, že by raffinerie složitosti a luxu dostatečně nepůsobily, vrhá se na raffinerii prostoty a naivnosti. Ač je totiž sám složitým, nervósním, všemi pozitivky nahromaděné kultury přeplněn, odívá své vnitřní stavy do kostýmů primitivních, upomínajících na naivní, prostoučké útvary kulturní. Sem patří dramata Maeterlinckova se svými dětinskými králi a princeznami, sem spadá i vzrůstající záliba pro loutkové divadlo (Maurice Bouchor psal pro ně na př. veršované drama o sv. Genovefě). Jak viděti, jsou i zde směry a druhy naprosto se různící, tak že každé všeobecné třídění je nesnadné. Ale tato pestrost materiálního obsahu v literatuře dekadentní má své odůvodnění a logiku. Ten obsah je proto tak u různých umělců heterogenní, poněvadž jim na tomto obsahu málo nebo nic nezáleží, že jim jde předem a hlavně o obsah psychologický, že zevní udaje, udaje lokální a časové, kostýmů osob, stavba děje atd. nejsou jim ničím než prostředky k výrazu vlastní duše, jejími symboly (odtud tak časté užívání tohoto slova, jež jako t. zv. symbolism naznačuje jeden důležitý směr v dekadentní literatuře). Dekadence po této stránce dá se definovati jako pře-

míra psychologie v literatuře. Jest to vlastně jen jiný výraz pro její individualism a subjektivism. Řeknu-li, že upírá všecku pozornost na stavy vnitřní a že vnější věci jsou jí jen pouhými symboly, zdroji neb průměty duševních dojmů, již tím jsem naznačil, že jejím ohniskem a osou je vlastní Já umělcovo, ať již přímo v subjektivní lyrice jeho stavy se všemi odstíny jejich odstínů maluje a rozkládá, či ať v genrech rázu více epického či dramatického, stavy ty nepřímou vyjadřuje dušemi představovaných osob. Tato psychologičnost, vniternost je teplým, měkkým ovzduším, které prosycuje a napojuje každou nitku díla a nečiní z něho na konec nic, než útržek, odlesk autorovy duše.

Tento fakt: přemíra psychologie jest ovšem pouze všeobecným a nedává nic uhodnouti o skutečném psychologickém obsahu dekadence. Nalézáme jej ostatně u mnohých zjevů z dob dřívějších, na příklad Racine, Shelley, Stendhal, Dostojevský a j. byli také umělci převahou psychologičtí, ale psychologie jejich byla u každého jiná, a naší otázkou zde jest, jak o u speciální psychologii vyznačuje se dekadence, to jest: které oddíly a stránky duše (rozumí se, že v souhlasu s novější psychologií užívám těchto slov pouze ve smyslu přeneseném) nejvíce pěstuje, objasňuje a vyjadřuje a na které stránky ducha čtenářova nejvíce působí?

Odpověď vysvitne již ze všeho předešlého, projdeme-li zběžně hierarchií psychických stavů, tak jak ji sestavují běžné učebnice psychologie. Tak nejprv: idea. Či chceme-li jinak: pojem, myšlénka, logická reflexe, kontemplace. Tato vrstva psychická schází dekadenci nejvíce. Dekadence není vlastně nic jiného nežli směr, který vyjadřuje únavu nad myšlením a reakci proti němu. Její umění je neideové. Celá sbírka básní jejich nepoví nám často ani slova o básníkově světovém názoru, jednotlivá čísla jsou pracována beze vší skryté myšlénkové kostry. Český čtenář to pochopí, postaví-li Karáskova Zazděná okna vedle na př. Vrchlického knihy *Duch a svět, Sfinx* atd. tak jako obdobně ve Francii jsou dekadentní reakcí proti humanitární filosofii Victora Huga. Tato neideovost dekadentní literatury souvisí s dříve již naznačenou její péčí o formu. Ta zabíjí ovšem začasť každý obsah. Kde je hlavní věcí hudba slov, kde básník ciseluje a vyleptává nejjemnější a nejvzácnější útvary stylistické, tam se zvrhá umění na pouhý formalism, kde myšlénka je věcí vedlejší. — To platí i o další řadě útvarů psychických: o zjevech vůle. Ty již dokonce nemají v dekadenci místa. Bylo již ukázáno, jak se po této stránce jeví postavy, které dekadentní umění

tvorí. Dekadentní umělec nasazuje na svou práci především mozek a nervy, ale velmi málo mravní energie. Umění dekadentní vyhýbá se každému zdání, jako by něco chtělo, a utíká se před každou tendencí ethickou, národní a j. do svých filigránských porcelánových věží čistého formalismu a zásady: umění pro umění. Jest to umění pro zasvěcence, ale ne umění, které dle všech odvěkých svých povinností má národ, massy vésti a zušlechťovati. — Idea a vůle jsou v dekadentní literatuře tedy popelkami. Ne o mnoho lépe vede se tam citu (emoci) a vášni, myslím totiž přirozenému, neumělkovanému citu a zdravé bouřící vášni. Dekadenté nemohou se bez nich ovšem obejít — neboť co by jim na konec zbylo? — ale schází jim schopnost cítiti bezprostředně čistě a s intenzitou prostého neumělkovaného nitra. Jejich touha po rafinovaném a komplikovaném dává jim opovrhovati prostými zjevy citovými, nutí je, aby je přerucovali, pitvali, kombinovali, aby se stavěli mimo ně a pozorovali je okem analysty neb požitkářského dilettanta. Vášně jim odpovídá jen když organism zobrací a zpustoší až do hlubin, když dává vyvřítí novým, neznámým dosud dojmům, a jak známo, nelekají se hnáti ji až do zvrhlosti, neboť tam na perversních, nepřirozených cestách jsou pravé žně pro jejich nitro, lačné po nových sensacích. Cit a vášně patří vlastně romantikům (tak jako logika a abstraktní idea klasikům), a ti dovedli je obléci ve žhavý kolorit a působiti jimi jasně a přirozeně. To vidíme, vezmeme-li po dnešních knihách do rukou Heinea nebo Byrona. Tam všecko ještě svěží, nedávno teprv vytrysklé, u dnešních do nekonečna opakované, rozjeté a vydupané. Není také divu. Co na př. zbývá dnes básníkovi v erotice, co by tu ještě nebylo? Od romantiků až po naše časy bylo vyplýtváno citu a vášně tolik, že těm, kdož dnes přicházejí a hledají nové cesty umělecké se ovšem již protiví neustálé opakování jedněch tónů. Opouštějí se vyjezděné cesty citu a vášně a sestupuje se na psychickém žebříku hlouběji dolů, k neodkrytým a panenským pūdám života nervového*), k těm tajemným končinám, kde zjevy duševní srůstají a stýkají se tisícerými nitkami s životem těla, do té tmy, kam moderní fysiologie, psychofysika a experimentální psychologie vrhly své první paprsky. To jest pravá doména dekadence, tam ji čeká nekonečná pastva nových poznatků a ne-

*) Řekne-li klasicism »člověk«, myslí tím rozum a cit, řekne-li romantik »člověk«, míní vášně a smysly; řekne-li někdo z moderních »člověk«. míní tím nervy.
Herm. Bahr. Překonaný naturalism.

zpracovaných látek uměleckých. Místo ideje, vůle a citu vládne Pocit, nejen pocit čidlový (objektivní poznatek zevnějška), ale pocit sám o sobě jako požitek, pocit pro pocit, smyslový i pouze tělový. Sestupuje se až k nejtemnějším, neurčitým, animálním stavům, kde nejen soustava nervů mozko-míchových, ale i gangliová musí sloužiti za nástroj k vyvolání nových sensací. Jest to již jeden z důsledků doby, která v reakci proti výstřednostem dřívějšího dogmatického spiritualismu učinila velké koncesse hmotě a tělu. Zvláště erotický cit, láska, ocitá se tu v divném stadiu. Dekadentní umělec jako člověk vysoce kulturní a rafinovaný má svůj vysoký a spiritualisovaný ideál ženy, ale ta příznačná pro něho žízeň po nervových sensacích žene ho do smyslnosti, k rozdmýchování pohlavní rozkoše, ke kultu ženského těla a tak splétají se tyto krajní póly: ideál a bláto, bohyně a nevěstka v dekadentních poesích bez přestání, v neustálém skákání z excessu do excessu, jak o tom svědčí skoro každá stránka básní Baudelaireových.

Abyste se mohla literatura tak hluboko zabořiti do života nervového a pocitového, bylo třeba dříve tří věcí. Předně subjektivismu, psychologismu, obratu od zevnějška do vnitř — a ten vyznačuje celou moderní literaturu od velké revoluce. Za druhé: reakce proti ideologii a spiritualismu — zde připravil, jak již řečeno, cestu materialism, fysiologie a psychologie. A třetí, bez čeho by tohoto »nervového« umění nebylo, je naturalism. Ten naučil všimati si detailů, experimentovati a analysovati. Před ním byla literatura více či méně věcí snu, fantasie, od jeho dob je také věcí badání, pravdy. Ti lidé, kteří na Zolových románech se naučili dívati se na zevnější svět a odkrývati jeho úžasnou bohatost a pestrost detailů, získali tím schopnost dívati se také tak na detaily své duše, tříditi je, popisovati a rozebírati. Dekadence z této stránky není než naturalism obrácený dovnitř, do duše a soustavy nervové, či jinak, je to naturalism v umění psychologickém. I zde jako u Zoly chce se především pravda, poznání, i zde se experimentuje. Jen že, poněvadž předmětem je vlastní rozhalená a krvácející autorova duše, je experiment bolestnější. Všechna dekadence před naturalismem byla ještě ostýchavá a umírněná, on jí otevřel oči a vůbec všechny smysly a naučil lapati každý otřes a záchvěv vnitřní.

V tomto ohledu měly by se rozeznávati dva různé druhy dekadentů. Jedni jdou za pravdou, druzí za požitkem, krásou. První hloubají a ryjí v nitru z pouhé rozkoše poznání, z interestu skoro vědeckého, a také, ač jsou básníky, a třeba i mystiky, pokládají se

za pionéry exaktní vědy v těchto odlehlých, střízlivému pohledu nedostupných končinách nitra. Rozhrabují čpící bahno v těch hlubokých temnotách a kloakách duše, trpí tím sami až k šílenství, ale tragický pro moderního člověka pud po pravdě nedá jim se zastaviti. Sem patří na př. pološílené práce polsko-německého satanisty St. Przybyszewského (viz referát J. Karáska o jeho Totenmesse v Rozhledech 1894 č. 3.). Tento směr dekadence je očividným produktem a důsledným dědicem naturalismu. Jeho hlavním vodítkem je pravda, drsná nahá pravda za každou i nejbolestnější cenu.

Druzí, jak jsem řekl, jsou ti, kteří provádějí kultus nervů ne z interestu poznávacího, nýbrž pro požitek. Jsou to duševní a rozumoví epikurejci, kterým jsou celý svět, všechny kultury, ideje, slasti a strasti cizí i vlastní jediným nevyčerpateľným mořem požitků, kterým není duše než mechanismem k přijímání dojmů a libovolnému jich vyvolávání. Jsou to jak patrně dědicové a pokračovatelé dilettantismu Renanova a Lemaitrova, toho dilettantismu, proti jehož výstřelkům káže Bourget ve svých známých románech. Jsou to duchové aristokratičtí, vysoce individualitní, odvrácení ode všeho, co se zove povinností, altruismem, obětováním se, egoističtí, ale nanejvýš jemně vyvinutí a bohatí. Není to ovšem pravé bohatství duše, jest to pouze studený, mrazivě sobecký luxus pocitový. Myslím, že nejlépe ho mohou charakterisovati tyto věty, vyslovené hlavním apoštolem tohoto sensitivismu, Mauricem Barrésem (který ovšem od té doby přešel jinam, k umění sociálnějším):

»Jest třeba pocítiti všecko, co jen možno, tím, že všecko, co jen možno, analysujeme.«

»Chci vnímati všecky záchvěvy všehomíra, baviti se všemi svými nervy.«

»Moje zmechanisovaná duše bude vždy mi po ruce, hotova poskytnouti mi nejvzácnějších pocitů.«

»Hodnota člověka naší racy jest připoutána výlučně k jistým záchvěvům, kterých ostatní neznají, ani nemohou pozorovati, a které třeba v nás množit.«

»Prchněme, vstupme do umělého.«

*

Předcházející rozbory aesthetických a psychologických prvků dekadentní literatury opravňují již k jistému souhrnu, který by byl charakteristickým obrazem jistého, typického druhu moderních duší. Ze všeho, co o dekadentní literatuře pověděno, od jejího roucha

slovesného až k jejím prostředkům aesthetickým a odtud až k hlavním rysům jejího psychologického obsahu — ze všeho toho vysvítá několik určitých všeobecných fakt. Především to, že dekadence je výrazem duchů unavených šlapáním obvyklých cest a hledajících nové, neobvyčejné, hledajících horečně, za každou cenu. Vystřednosti stylistické a rytmické, kolísání mezi nejvyššími krajnostmi citů a vášní, odkrývání nových ploch v duši, umělecké zužitkování nemoci a abnormálnosti, žízeň po nových sensacích — to všecko tomu nasvědčuje. — Druhé jest, že dekadence vyjadřuje stav duchů, unavených přílišnou vzdělaností. Vyjadřuje stav, mozků, jimiž proběhly ideje a stanoviska všech možných kultur a dob, které tlačí tíha nakupených poznatků, které oslabila zvyklost analyzy, mozků přezjemnělých a rafinovaných, které nevěří ničemu a nedají se strhnouti nižádným nadšením a oddaností; mozků, které ochromily vůli. Odtud pak bezideovost dekadence, její skeptický, beztendenční, formalistní, nervový a smyslový ráz. A třetí: jest výrazem duchů aristokratických a individualistních, těch, které skepse vůči společenským ideálům, umělecká hrdost a pyšné vědomí svého vlastního sobě postačitelného, rafinovaného bohatství odtrhly od celku společenského, a kteří svou vlastní činnost literární a uměleckou považují jen za luxus, mající svou cenu v sobě, a ne za missi společenskou.

S tím souvisí ještě jisté rysy spadající již do fysiologie — často až do pathologie — které dovršují obraz dokonalého dekadenta. Hedvábně jemné nervy, které jako nejcitlivější struny Aeolovy harfy při nejjemnějším zavanutí neb dotyku vydávají náladové akkordy, krkolomné přemety na nejvypjatějších vrcholech pocitových, až do chorobna vyvinutý smysl pro vonné barvy a barevné zvuky, žízeň po smyslných orgiích, a po požitku hned následující hnus, výbuchy vášně a hned potom pády do apathie, všeobecné změkčení a zženštění organismu. Tento lidský typ vyjadřuje dekadence a ten se také v nejčastějších případech jeví u jejich representantů jako lidí. Nejeví-li se, nekryje-li se duševní typ, jež vyjadřují ve svém uměleckém díle, s jejich osobními dispozicemi — pak jest umění jejich neupřímné, pouze vyčtené, odpozorované. A takovým jest po většině u mladých dnešních dekadentů (i u některých našich), kteří affektují dnes dekadenci, právě tak jako jejich otcové affektovali byronovský světobol. O takových zde ovšem nemluvíme, zde mluvíme o dekadenci, pokud je zjevem skutečně procítěným a prožitým, pokud je výrazem jistých charakterů. O pouhých imitátorech dekadence platí

v mnohém ohledu tvrdý výrok Guyau-ův: »Ti, kteří se vydávají za raffinované, jsou prosté duše, které sebe samých neznají; blaseovanci, kteří se domnívají, »že proběhli všemi idejemi«, jsou nevědomci, kteří neprošli jedinou myšlénkou; omrzenci nad životem jsou mladíčkové, kteří ještě ani okamžik nebyli žili.«

*

Směry umělecké jsou odleskem jistých charakterů a duševních stavů, a tyto zase dají se převést na jisté rysy společné, u všech lidí jedné doby neb jedné společnosti, na stav mysli v jisté době. Takovým způsobem souvisí dekadence jako zjev umělecký s dnešním obdobím kulturním a sociologickým, kterému se také příkládává jméno dekadence. Literatura dekadenci vykládá se — a jaksi omlouvá — podmínkami sociologickými více než kdy se to u jiných směrů literárních dělo. Je prý výrazem staré, přežilé, upadající kultury. Je-li tvrzení to zúplna správné, nechci zde vyšetřovati — řekl jsem hned v úvodě, že mám na mysli jen určitý směr umělecký a že se nechci dotýkati sociologických teorií a věšteg — ale chci zavaditi alespoň o několik stránek, jimiž souvisí dekadentní literatura s povšechnou psychologií doby a některými jejími kulturními a sociálními zjevy.

Vyjďeme i zde z hlediska literárního. Dekadence jako jeden, celkový směr vystupuje v lyrice proti starému romantismu nebo parnasismu, v románě proti naturalismu.

Romantism zdá se jí příliš již vyčerpaným, psychologicky bezobsažným; realism příliš střízlivý, plochý, neumělecký, naturalism surový, brutální, na fakta omezený, bez vzletu a mystiky. V lyrice vystupuje dekadence nejurčitěji pod jménem symbolismu a tam nejvýrazněji vtěluje svou řízeň po novém, své touhy po umění, jež by obsáhlo a vyjádřilo moderní duši. Jest tedy reakcí proti naturalismu, reakcí z čistých motivů uměleckých, neboť naturalism uráží její representanty, duchy jemné a aristokratické svou suchostí a neurvalostí. Ale význam té reakce je širší. Reakce proti naturalismu značí reakci proti celému pokrokovému živlu století, toho živlu, jehož literárním nositelem je právě naturalism. Tento pokrokový živel vyzářil nejslavněji na počátku druhé polovice tohoto století, a vtělil se ve slova: exaktní věda, darwinism, pozitivism, naturalism, liberalism, omamoval všechny mysli svobodomyšlnými hesly a naivní skoro vírou ve vědu a samospasitelná fakta, ale čím dále tím připravoval větší sklamání. Duše, kterým nemohl podati toho

po čem žíznilo jejich svědomí, fantasie a cit, odvracely se od něho vždy více a hledaly východu buď tím, že vyhledaly staré odložené ideje a zcela pohodlně vztyčily je pod vignettami novo-idealismu, novo-křesťanství nebo jiných novo-ismů, a nebo že vzaly na sebe trudný úkol prosekávati si samostatnou cestu do budoucnosti. Dekadenti však jsou ti z nich, kteří nemají dosti víry v minulost, kterým skeptický úsměšek brání ji křísiti, a kteří nemají také dosti víry a naděje v budoucnost, dosti nadšení, aby v její ideály věřili, dosti mravní energie, aby je uskutečňovali. Dekadenté jsou skrz na skrz lidé přítomnosti, oni stělesňují její nejvyšší rozkvět, ale také její stagnaci. Oni nesou na sobě všechny bolesti moderního člověka beze snahy je vyléčiti, Naopak oni nechtějí sebe a společnost léčiti, jim je nemoc nejděčnější látkou umění, oni se jí honosí, chtějíce hořký kalich vypiti až na dno. To jest snad jediné, čím dekadence mravně imponuje: tou železnou důsledností, s níž se žene po příkrých srážech stavů bolestých a chobných. Mnoho jest proto pravdy na názoru socialistickém, vysvětlujícím literaturu dekadentní jako poslední šílené hody degenerované a ideálů zbavené buržoasie, hody, při nichž u vědomí blížící se potopy orgie dostupují svého vrcholu, aby pak skončily v posledním cukání hujícího a v prvky rozloženého organismu. Tento názor má alespoň to pravdivého, že nestotožňuje tuto literaturu s úpadkem celé civilizace, nýbrž jen jedné třídy společenské. Neboť jakým právem mohou osamělí jedinci sváděti vinu za své úpadkové umění na celou vzdělanost v úpadku, když jsou tisíce a miliony lidí, kteří po této vzdělanosti ještě lační, kteří žijí neraffinovaně, prostě, zdravě, kteří mají své naděje a ideály, kterým se o nějakém úpadku ani nesní?

Po této stránce bývá dekadentní literatura také vysvětlována jako produkt velkých měst, obrovských to centralisačních středisk kulturního i hmotného komfortu. Není proto bezvýznamno, že jejím ohniskem je právě Paříž. Její exotické květy potřebují k plnému rozviti vysokých nánosů mrvy kulturní a společenské a teplého, parfumovaného ovzduší luxu, hmotného i duševního. Či jinými slovy: dekadence jako odraz nejmodernějšího momentu duševního, jako poslední dosud článek v řetězu civilizace předpokládá všechny momenty a články minulé. Ty musí být uvědoměny a překonány, duch přeplněný všemi jejich poznatky a hledisky musí s blaseovaným skeptickým úsměvem na ně patřiti a žiti bez ideálů a nadějí jen požitku přítomného okamžiku. Již tyto okolnosti porážejí každé odůvodňování dekadentní literatury u nás, neboť v našem ná-

rodě scházejí k ní skoro všechny právě uvedené podmínky. Náš národ prodělává hospodářsky i kulturně stále ještě proces vzestupný, je nesen demokracií, která teprv lační po vzdělanosti a blahobytu, která má ještě zač bojovati a v co doufati. Naše všechny poměry jsou ve srovnání se západoevropskými (a to právě platí nejvíc o literárních) prosté, téměř idyllické, náš rozhled stále ještě nepřilíší široký, nejsme kulturou ještě unaveni — naopak potřebovali bychom jí mnohem více! A přece nedá se popřítí to málo potěšitelné faktum, že zatím, co jedni stále ještě volají po boření čínské zdi, druzí již tvoří literaturu tak komplikovanou a na francouzských vzorech odvislou, jakou má sotva který jiný národ střední a východní Evropy.

*

Dekadenční literatura tedy, jak praveno, jest výrazem jistých stavů myslí, jaké zplodila stagnace kultury a společnosti, projevující se jako reakce vůči přechozímu období, které mnoho slibovalo a málo splnilo. Veliké evoluční sny vědecké, jakož i podobné veliké sny liberalismu a demokracie nenasytily na dlouho nespokojených moderních duchů, na jejichž dně ostatně již od počátků století — od Byrona a Schopenhauera — ryl červ pessimismu, a kterým jejich skepticism brání přijmouti za své další, mnohoslibné sny socialismu. Takovým způsobem vytvořil se mezi dnešní inteligenci středních a vyšších tříd stav resignace a všeobecné ochablosti. Není síly k nadějším a činům, ale duše kulturním životem zjemnělé a bohaté nemohou se obejít bez ideálů a tužeb. Ale nemajíce dostatek mravní energie k tvoření ideálů sociálních a ethických, tvoří si ideály krásy a požitku, takové, jaké nejvíce mohou tomuto stavu duší odpovídati. Jsou to ideály nového umění, nových říší krásy, ale ideály neplodné, jen pro požitek okamžiku stvořené, ideály formy, jemnosti a raffinerie. To odpovídá úplná rysům, které jsme v předu u literatury dekadentní vytkli: její snaze po novosti, uměleckosti, formální virtuositě a delikátnosti. Kultura, krisemi duševními a sociálními ve svém pochodu zastavená, raduje se zatím z toho, co vytvořila a kupí své poklady do závratné výše. Pokud zůstává dekadence na tomto stanovisku, jest jasným, velice bohatým, zralým uměním formovým. Pro ně má český čtenář příklad ve zmíněné prvé éře naší dekadentní poesie, v básních na př. Jaroslava Kvapila a Jaromíra Boreckého — ti pokoušeli se právě o realizaci těchto uměleckých ideálů, ovšem ze západu přejatých.

Ale se zvyšováním rozvojem a bohatstvím nastupují zároveň

počátky rozkladu. Ovoce přezrálé, v nadbytku sladkých šťáv počíná hnit. Tam, kde vzdělanost vospívá ku svým nejbohatším výkvětům, usazují se zárodky hniloby. Nepravím, že celá vzdělanost a společnost odsouzena je k té hnilobě (to by odporovalo tomu, co jsem řekl před chvílí) — ale tyto nejvyšší, přezrálé výhonky jsou odsouzeny již samým zákonem vývoje jí propadnouti. Dekadence nemůže tedy na dlouho zůstati na tom bodě, kde reprezentuje komfort, jemnost, luxus ducha — další její cesta vede do končin temnějších a bolestnějších. Ani formalistní, pouze aesthetické ideály nemohou na dlouho dostačiti žízňivým duchům, brzy zůstane z nich šablona, holá maska a touhy umělce spějí dále ku hledání obsahu, ale obsahu nového, moderní duši odpovídajícího. Tím obsahem jsou — jak v předu zevrubněji dovozeno — dekadentům nerovy. Zvyklost analyzy zlomila vůli, smysl pro historickou podmíněnost všeho na světě oslabil váhu hodnot mravních, schopnost všecko pochopiti a oceniti, tolerance a dilettantism daly vyvětrati všem ideám, soustavám a stanoviskům. Vše ztratilo svou původní cenu, vše má jen hodnotu přenesenou, jako forma, jako symbol, jako požitek pro ducha. A duch není pak (viz citáty z Barrèsa shora) než mechanickým strojem nervovým k vyvolávání dojmů. Duše odkázaná však jen na sensace a požitky, ocitá se před alternativou: buď při stejné úrovni a intenzitě požitků propadnouti otupění, nudě a spleenu, anebo sensace nervové stupňovati a podnikati exkurse do neznámých jejich končin, do říše vidin a šílenství. Na obou cestách bloudí skutečné duše dekadentů, kolísající obyčejně mezi oběma, jako známé kyvadlo Schopenhauerovo mezi požitkem a nudou. Tyto závěry odpovídají zase úplná těm, k nimž jsme dospěli rozborem psychologických prvků dekadentní literatury, totiž tomu, že vyjadřuje duše unavené vzdělaností, idejemi, a zároveň potvrzují, co shora bylo řečeno o bezidejnosti a nervovém rázu této literatury.

Ten svět duchových požitků a luxu nemůže ukojiti všeobecně lidské aspirace šťastného a dobrého života. Kde se všecko požívá jako forma a symbol, nemůže býti duše až na hloubi zachycena — vše tu je lesklé, bohaté, ale studené. Rozbor vlastního já a natahování svých nervů na skřípec nových sensací činí nitro vždy podrážděnějším a citlivějším pro každou bolest. Výsledkem nemůže být než pessimism — vlastně sklamaný optimism. Delikátní a bohatý duch zná svou převahu nad naivními optimisty, ale závidí jim. Má-li dosti hrdosti a síly, stane se povrhačem lidmi à la Nietzsche, duševním aristokratem, individualistou. Snaze se ve své osamocené

výši skutečnovati nejvyšší ideály lidství ve směru síly, bohatství a krásy, nalezne snad v tom útěchu za ztracené štěstí a klid osobní.

Hlavy slabší nemohouce unést tíži svého bohatství hledí je odvrhnouti a podnikají odvážné skoky do končin právě opačných: do naivnosti a primitivismu (viz zmínku o primitivismu v rozboru formy dekadentní literatury; Verlaine, Maeterlinck). Chtějí se ze své vlastní vůle ohloupiti na základě nauky, že duch je tím šťastnější, čím je nevědomější, a tak zapadají po nejvyšších složitostech a raffineriích v naivní dětinské žvatláni — (není-li i to zase raffinerií!).

U duchů, kteří jsou zvláště rozpoloženi chápati tyto moderní bolesti jako bolesti především rozumové a mravní, končí celý proces důsledně provedenou reakcí — návratem do lůna církve. V té věci souvisí dekadence s dnešními směry novokřesťanskými. Jenže v literatuře — kde se především jedná o duše rozpoložené umělecky — není ten návrat k náboženství příliš upřímný. Je to nejvíce zas jen dilettantské ochutnávání idejí, které pro stáří a nepopulárnost lákají sensace chtivé duchy svou zvláštní pikanterií; je to jen pósa a kostým (viz zmínku shora o zužitkování katolické liturgiky). Český čtenář to posoudí lehce z některých básní Jiřího Karáaska. Pěje-li na př. tento básník o Ježíšovi:

»A na rtech důvěrné a dýšce odpuštěním
se chvěje jméno Tvé, to bílé, vonné, sladké,
jak v dýmu kadidla a ve chorálu varhan,

to z dětství nejdražší se vrací zase s chvěním
v mé duše zloupený a pustý tabernakul
a dýše úsměvem a dýše odpuštěním atd.«

tu snadno každý pozná, že to jméno Ježíš neznačí mu svět jistých ethických vztahů a víry, nýbrž pouze jen pouhý symbol k vyvolávání jistých, od dětství zapomenutých nálad a labužnickému kochání se v nich. — Pravému dekadentovi, takovému, který prošel všemi idejemi a všemi je unaven, je skoro jedno, hlásati dnes revoluční myšlénku a zítra středověkou pověru; takové skoky jsou mu právě požitkem. On nemá prostoty duše, nemá víry, aby oddaně k jedné určité ideji přilnul.

Dekadentní literatura vykazuje též zjevy, kteří z ní vyšli, totiž měli dosti síly překonati všechny tyto moderní nemoci a dojíti ke koncům právě protilehlým: k literatuře sociální, k hledisku ethickému, altruistnímu. Obráncové dekadence u nás ukazují na to rádi

jako na pravidlo, ale tím ještě ten zjev právě není. A i kdyby byl, tím více by se jevila literatura dekadentní zbytečnou. Neboť nač jest třeba něčeho, o čem napřed víme, že jest to prozatímným a že z toho vyjdeme? A tvrdí-li někdo, že dekadence jako nemoc je dříve potřebí, aby pak mohlo nastati zdraví a síla — tu ten, kdo tak říká, affirmuje přece zdraví a sílu a neguje nemoc, a tu jej nazveme snad duchaplným vyrabitelem paradox, ale ne dekadentem. Pravý dekadent miluje svou nemoc, ač ji zároveň proklíná, on s ní stojí a padá. Nese v sobě a vyjadřuje všechny nahromaděné bolesti moderního ducha, všecku hnilobu a slabost tříd odsouzených k rozkladu, všechny úzkosti společnosti stojící na prahu velikých převratů, ale není zrozen pro lepší, budoucí svět, schází mu k tomu víra a naděje — v tom je jeho tragický osud.

*

Několik právě naznačených vztahů mezi dekadencí jako směrem literárním a dekadencí jako stavem dnešní duše a společnosti dovršuje hrubý nárys jejich hlavních rysů. Některé závěry o jejím postavení ve světě uměleckých hodnot podávají se samy sebou. Literatura dekadentů představuje umění chudé. Její ideály jemnosti a bohatství nezabírají celou hloubku lidské bytosti. Poklady, jimiž se honosí, nemohou zahraditi zející prázdnotu ve stránkách pro pochopení a zobrazení člověka nejdůležitějších. Schází jí láska, síla, naděje a víra. Nervy nečiní celého člověka. Dekadentní umění jest dále jednostranné, nerovnovážné, neharmonické, zase z příčin naznačených. Jedny stránky žene do výstřednosti, na druhé zapomíná. Její umělecké ideály jsou plny excessů, násilných skoků, nepřirozeností. Jest to umění málo obsažné, hrající příliš s formami, symboly a stíny, ale ne se skutečnými věcmi. Předstírá-li, že symbolem intuitivně zahrne podstatu věcí, je to pouhé theoretické snění, neplodná illuse. I její individualism je dalším potvrzením její prázdnoty. Co je vlastně to Já, kterému se koří, které je jejím světem? Dle shora uvedených slov Barrèsových nic než souhrn dojmů. A co je dojem? Otisk zevnější, pouhý obraz, symbol věci. A to velebené Já není než psychologická jednota, než souhrn těchto obrazů, deska, po níž přelétají prchavé stíny.

Je to konečně umění pracující bez mravních a společenských ideálů, ba i proti nim, chladně, epikurejsky. Pohazuje jako míčem idejemi, na něž se vyplývaly naděje, úsilí a krev celých věků a národů. Koketuje-li dnešní dekadent s katolicismem, zapomíná,

že k tomu bylo třeba celých dlouhých století nadšené víry, krve mučednické a hranic kacířských. Zapomíná, že mozky Newtonů a Darwinů musely vynaložiti všecku svou sílu životní, aby on se mohl uskálbnouti nad pokroky vědy, že tisíce mučedníků svobody zhynulo v žalářích a na popravištích, aby on mohl pohrdavě shlížeti k dnešní demokracii!

Všecky tyto závěry ústí nevyhnutelně v poznání, že umění dekadenci není uměním velikým, silným a živným. Není to umění geniů, nýbrž jen bohatých a rutinovaných talentů, epigonů tyjících z nahromaděných zásob. Ani jedno jméno její nemůže přetrvati věky. Řekl jsem hned v úvodě k těmto úvahám, že nechci vycházeti z názoru, jako by dekadentní, úpadková literatura značila období uměleckého úpadku, ale na konci všeho, co zde o ní řečeno, nelze než k názoru tomu přistoupiti. Tato literatura jest skutečně analogií pro neplodné vyprahlé periody umělecké, jaké byly ony na počátku jmenované, zvláště pro pozdní literaturu římského starověku.

Rozumí se, že ani nejpříkřejší soud neodčiní jí ze světa, poněvadž ona jako zjev srostlý s tolika jinými dnešními úkazy duševními a společenskými jest jimi všemi podmíněna a — alespoň ve svých opravdových a upřímných představitelích — jest poctivým, nelíčeným výrazem dnešní, v mnohém ohledu chorobné kultury. Ale kdyby se i v tomto směru její existenční oprávněnost uznala, nemůže to brániti nikomu, aby tyto příkré soudy o ní vyslovil. A tyto soudy nezahrnují všecky zjevy literární pod široký útvar dekadence spadající — tím méně pak osoby umělců. Co na dekadenci jako věci zasluhuje odmítnutí, jsou její nejostřejší výstřelky. Ve svých mírnějších odstínech nutí ovšem vždycky k shovívavějším úsudkům, ba začasté — jako umění nanejvýš jemné, jednostranné jen právě tím, že se příliš pohroužilo do svých ideálů vysoké jemnosti a krásy — i uznání. Ale i nejostřejší výtky dekadenci činěné nemohou stihnouti dekadenta jako člověka, jedná-li se o talent vyvíjející se, hledající nové cesty a zabloudilý jen na chvíli do těchto šerých končin, kde se mu otvírají nové zdroje bohatého citění a odkud prohlouben a obohacen může spěti ku zdravějším a jasnějším výšinám uměleckým.

Povšechná debata o opravě přímých daní.

Píše Jan Koloušek.

Dosti dlouho již u nás je ústavní zřízení, bude 35 let tomu, co ve Vídni každoročně schází se říšská rada a nikterak nelze si stěžovati, že by málo času dopřávalo se k projednávání rakouského ústředního parlamentu. Tak na př. v nynějším období byla dne 11. března t. r. již 350. plná schůze říšské rady, a přece ještě zbývají více než dvě leta do konce celého období. V plných schůzích jedná a mluví se velmi mnoho, mnoho též pracuje se v četných odborech. A jaké jsou výsledky toho mnohého jednání a mluvení?

Na to nejvýmluvnější odpověď podává právě nynější rokování o berní předloze stálého berního výboru. Nejdůležitější právo každého parlamentu je právě povolování berní, je to právo takové, které i tuhý absolutismus století 17. a 18. aspoň dle jména ponechával sněmům; do správy státní si panovníci tehdy nedali nikterak mluvíti, ale o berně vždy přece obraceli se na tehdejší zástupce občanstva, na stavy. Arci, stavovské sněmy práva toho přímo dobrovolně se vzdávaly, aspoň skoro vždy ochotně přisvědčovaly k tomu, co jim vlády předkládaly. Jak málo se to zlepšilo za moderní ústavy naší, k tomu nejlepší ilustrací je, že dosud u nás rozhodují staré zásady josefinského katastru, že daň výdělková pochází téměř beze změny z r. 1812, že důchodové daně zůstaly tak, jak byly zavedeny *na honem a jen prozatímně* v největší finanční tísni, kdy se jednalo státu o bytí či nebytí, v r. 1849.

Horší bilanci těžko si lze po 35letém ústavním zřízení představit, a kdo by chtěl proti parlamentárnímu zastoupení mluvíti, nepotřeboval by shledávati skoro jiných dokladů. Svědčí to však také o veliké netečnosti občanstva. Zrovna v té otázce se nic nedělo, která nejcitelněji se dotýká všech životních zájmů jednoho